

بررسی روش‌شناسی مقالات علمی - پژوهشی حوزه زن و خانواده (۱۳۷۹-۱۳۹۰)

آمنه بختیاری*

فاطمه بدوی**، بهاره نصیری***، لیلا نیرومند****

چکیده

پس از این‌که وزارت علوم رشته «زن و خانواده» را برای تدریس در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور تصویب کرد، جامعه علمی شاهد چاپ پژوهش‌ها و مقالات در این حوزه در مجلات علمی - پژوهشی بوده است. از این رو، محققان مقاله حاضر با هدف بررسی روش‌هایی که مؤلفان مقالات حوزه زن و خانواده استفاده کرده‌اند به بازبینی روش‌شناسانه این مقالات پرداخته‌اند و با روش تحلیل محتوا، بخش مربوط به شیوه، نوع، جامعه آماری، جمعیت نمونه و ... مقالات را بازکاوی کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها: خانواده، مقاله علمی - پژوهشی، روش‌های پژوهش.

۱. مقدمه

مسائل مربوط به زن و خانواده، چنان‌که در گذشته همواره دغدغه پیشینیان بوده، از مهم‌ترین موضوع‌های ضروری و جدی انسان معاصر نیز است.

* کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (نویسنده مسئول)
Ameneh_b2000@yahoo.co.uk

** کارشناس ارشد مطالعات زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
f.badvi@yahoo.com

*** دکترای علوم ارتباطات اجتماعی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
bn.nasiri@gmail.com

**** دکترای علوم ارتباطات اجتماعی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شرق

ln_niroomand@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۶/۲۹، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۳/۱۲

اما دو نگاه و رویکرد افراط و تفریط درباره زن و خانواده باعث فراموشی رسالت اصلی و جای‌گاه واقعی آن شده است. این دو نگاه هم در دوران کهن و هم در عصر مدرن، سخت‌ترین ضربات را بر پیکره آن فرود آورده است؛ زیرا با آن‌که در همه نگاه‌ها «زن» از ارکان اصلی خانواده است و خانواده بدون آن چندان مفهومی ندارد، اما در عصر حاضر تلاش بر زدودن جای‌گاه و دور کردن او از نقش اصلی‌اش نتیجه‌ای جز بیماری و فروپاشی خانواده نداشته است؛ به طوری که امروزه خطر و زیان فروپاشی خانواده‌ها تهدیدی اصلی برای بشریت است.

اگر دیروز زنان از کرامت انسانی و حقوق طبیعی و الهی‌شان محروم بوده‌اند، امروز نیز در گوشه و کنار جهان از آنان به شیوه‌های گوناگون در نقش ابزار و کالاهای اقتصادی برای رونق بازار مصرف و تجارت استفاده می‌شود و متأسفانه نظام‌های حقوقی معاصر و مکتب‌های مدافع حقوق زن نتوانسته‌اند به طور شایسته‌ای دریچه‌ای به سوی کرامت و عزت زن و خانواده بگشایند؛ بلکه برعکس، بی‌اهمیتی به نقش اصلی زن و خانواده در عرصه تربیت و نگاه نابه‌جا در شیوه شکل‌گیری آن، انواع بزه‌کاری‌ها در جوامع و جرم‌های سازمان‌یافته در جهان را در پی داشته است.

در این میان، نگاه مسئله‌شناسانه به حوزه زن و خانواده، در ذهن جامعه کارشناسی به این شکل تأثیر گذاشته که مسائل را از دریچه نگاه دیگران (لیبرالیستی و فمینیستی) ملاحظه کرده و الویت‌های پژوهشی، کارشناسی و برنامه‌ای را نیز بر همان اساس تنظیم کرده‌اند. نمود چنین نفوذ و فرهنگی را در حاکمیت مفاهیم و آموزه‌های بنیادینی می‌دانیم که جهت‌گیری کلی علوم انسانی، ادبیات کارشناسی و گفتمان علمی را ایجاد کرده‌اند. پذیرش این حاکمیت به معنای پذیرش چهارچوب تحلیلی است که دیگران تنظیم کرده‌اند و منازعات علمی را به امور جزئی، در ضمن پذیرش همان کلیات، تقلیل داده‌اند. بنابراین، استعداد خود را به طرح مسائل نو و بازتولید عینیت اجتماعی و دینی به کار نمی‌گیرند.

از این رو، هر روز که می‌گذرد بر دامنه مسائل حوزه زن و خانواده در ابعاد کیفی و کمی افزوده می‌شود و به تبع آن آسیب‌های ناشی از آن گستره فراوانی می‌یابد. در این میان، تحقیقات و مطالعاتی که در حوزه بررسی مسائل و مشکلات زن و خانواده انجام می‌شود چه نقشی در این آسیب‌ها خواهد داشت؟ آیا این مطالعات صرفاً بیانی علمی از وضعیت کنونی زن و خانواده است؟ به نظر می‌رسد که نتایج این‌گونه مطالعات و تحقیقات اسنادی و میدانی، در برنامه‌ریزی‌های امور زن و خانواده کم‌تر دخالت داده می‌شود یا این‌که نتایج این

تحقیقات در عمل چندان کاربردی، منسجم و قابل استفاده نیست که بتوان بر اساس آن برنامه‌ریزی کرد. به هر حال، این مسئله که در حال حاضر با دامنه نسبتاً گسترده‌ای از مسائل حوزه زن و خانواده روبه‌رویم به قوت خود باقی است و معضلات این حوزه چنان است که لازم است تقدم و تأخیری برای آن‌ها قائل شد. بنابراین، تعیین الویت‌های پژوهشی در این حوزه لازم و ضروری است.

هم‌چنین لازم است در هر توسعه سریع و زیربنایی راه به فعلیت درآوردن توانایی‌های زنان را هموار کرد تا در راستای این آزادسازی قابلیت‌های زنان از قیود عدیده، امکان حیات فعالیتشان در همه زمینه‌ها میسر شود و زمینه مشارکت مؤثرشان در توسعه همه‌جانبه فراهم آید.

بنابراین، به منظور توسعه و سامان‌دهی وضعیت کنونی تحقیقات زن و خانواده به سوی وضعیت مطلوب، لازم است معضلات و کمبودهای پژوهشی در این زمینه به لحاظ کمی بررسی و ارزیابی شود.

۲. بیان مسئله

در دهه اخیر، محققان و اندیشمندان حوزه زن و خانواده با تلاش علمی زمینه رشد و شکل‌گیری آن در دو بعد نظری و پژوهشی را فراهم کرده‌اند. بررسی علمی این حوزه موضوعی میان‌رشته‌ای در علوم انسانی تلقی می‌شود که از ابعاد و زوایای گوناگون تخصصی به آن توجهی خاص شده است. اگرچه موضوع محوری حوزه زن و خانواده و بررسی آن از منظر علوم انسانی است و به صورت تخصصی به آن توجه خاص شده است، اما این تحلیل مستقل از سایر علوم نیست.

در سال‌های اخیر در این زمینه تحقیقات متعددی صورت گرفته است. این تحقیقات در حوزه‌های مختلف و مستقیم و غیرمستقیم به بررسی عوامل مؤثر در حوزه زن و خانواده پرداخته‌اند. از یک سو، گستردگی و پراکندگی تحقیقات در این حوزه و از سوی دیگر، رواج رویکردهای متعدد مذکور سبب شده است که چشم‌انداز و تصویر منسجمی از داده‌ها و یافته‌های علمی در حوزه زن و خانواده وجود نداشته باشد. بدین منظور، مروری نظام‌مند بر تحقیقات علمی انجام‌شده و ارزیابی روش‌شناسی و یافته‌های این تحقیقات به ترسیم تصویری کل‌نگر در این باره کمک مؤثری می‌کند. افزون بر این، مرور دوباره این پژوهش‌ها و تحلیل آن‌ها دریچه‌ای جدید به روی حوزه پژوهش‌های آینده باز می‌کند.

در راستای تحقق این امر در مقاله پژوهشی حاضر، ۱۹۹۰ مقاله علمی - پژوهشی از ۱۳۳ فصل‌نامه، با هدف روش‌شناسی (روش تحقیق، نوع تحقیق، جامعه تحقیق، شیوه نمونه‌گیری و ابزار تحقیق، پیشنهادهای اجرایی و پژوهشی مقالات) بررسی شده است تا در راستای تحقیق در این حوزه، خلأها شناسایی و زمینه ارتقای پژوهش‌های پیش رو آسیب‌شناسی و ممانعت از موازی‌کاری در تحقیقات آینده میسر شود. در نتیجه، این عوامل به ارائه راه‌بردهای مؤثر در حوزه زن و خانواده منجر می‌شود.

۳. ضرورت و اهمیت موضوع

امروزه، روش تحقیق اساسی‌ترین و کلیدی‌ترین مقوله‌ای است که برای رسیدن به خلاقیت و نظریه‌پردازی در هر پژوهش به آن توجه می‌شود و در گستره تحقیقات بنیادین و کاربردی، به دلیل آن که محققان را به معیاری عمیق و دقیق از خلأهای موجود در عرصه علوم اسلامی - انسانی آگاه می‌کند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. یکی از فواید بحث این است که چنان‌چه روش تحقیق متناسب با شناخت واقعیت تعیین شود، ما را زودتر به سر منزل مقصود می‌رساند و برعکس اگر به این امر توجه لازم نشود، ممکن است نه تنها کشف واقعیت نکند، بلکه بر حیرت ما بیفزاید و ناگزیر ما را به انکار واقعیات وادارد. تلاش همه اندیشمندان جهان از گذشته تا کنون صرف این مطلب بوده و است و هنوز شناخت بدیهی‌ترین امور جزو مشکل‌ترین آن‌هاست.

از آنجایی که پژوهش در قالب شاخص اصلی تولید علم و رشد و پیشرفت در آن، در بهبود وضعیت زنان نقش مهمی دارد، توجه به امر پژوهش در حوزه مسائل زنان موجب توسعه فعالیت‌های زنان در زمینه‌های اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌شود. اگرچه بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی، به‌ویژه در دو دهه گذشته، به دلیل توجه خاص به مسائل زنان، پژوهش در این حوزه رشد چشم‌گیری داشته است، اما به نظر می‌رسد کمیت تحقیقات علمی زنان بر کیفیت این مطالعات غلبه دارد و کمیت‌گرایی هم‌چنان بر پژوهش‌های زنان سایه افکنده است؛ به طوری که توجه به کمیت و غفلت از سایر مؤلفه‌ها و پارامترهای کیفی تحقیقات علمی زنان در حال حاضر موجب منفعل شدن این مطالعات شده است. به طور کلی، ارتقای کیفیت تحقیقات زنان نیازمند شناسایی همه مؤلفه‌های پژوهش‌ها و مقالات است. بنابراین، در این مقاله محققان به بررسی روش‌های تحقیق، انواع تحقیق، جامعه و نمونه‌های آماری و شیوه‌های نمونه‌گیری پرداخته‌اند.

۴. اهداف پژوهش

۱.۴ هدف اصلی

بررسی روش‌های پژوهشی در مقالات علمی - پژوهشی حوزه زن و خانواده (۱۳۷۹-۱۳۹۰).

۲.۴ اهداف فرعی

۱. بررسی خصیصه آماری نوع تحقیق در مقالات علمی - پژوهشی؛
۲. بررسی خصیصه آماری روش به کار گرفته شده در مقالات علمی - پژوهشی؛
۳. بررسی خصیصه آماری نظیر جامعه آماری در مقالات علمی - پژوهشی؛
۴. بررسی خصیصه آماری شیوه نمونه‌گیری در مقالات علمی - پژوهشی؛
۵. بررسی ابزار پژوهش در مقالات علمی - پژوهشی؛
۵. بررسی پیشنهادهای پژوهشی و اجرایی در مقالات.

۵. پرسش‌های تحقیق

۱. نوع تحقیق متداول و به کار گرفته شده در مقالات چیست؟
۲. روش به کار گرفته شده در مقالات چیست؟
۳. خصیصه شیوه نمونه‌گیری در مقالات چگونه است؟
۴. خصیصه جامعه آماری و جمعیت نمونه در مقالات چگونه است؟
۵. انواع ابزار پژوهش به کار گرفته شده در مقالات چیست؟
۶. فراوانی پیشنهادهای پژوهشی و اجرایی در مقالات چگونه است؟

۶. تعریف مفاهیم

۱.۶ خانواده

آنتونی گیدنز خانواده را گروهی از افراد می‌داند که با ارتباطات خویشاوندی مستقیماً پیوند یافته‌اند و اعضای بزرگسال آن مسئولیت مراقبت از کودکان را بر عهده دارند. پیوندهای خویشاوندی ارتباطات میان افراد است که یا از طریق ازدواج برقرار شده یا از طریق تبار

است که خویشاوندان خونی (مادران، پدران، فرزندان دیگر، پدربزرگ‌ها و غیره) را با یک‌دیگر مرتبط می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۳: ۴۲۴).

به‌رغم تفرق در تعاریف و تفاوت در معنا و مفهوم خانواده، ظاهراً در یک قول کم‌تر اختلاف وجود دارد و آن این است که اخلاق و هنجارها و رفتارهای اجتماعی، که بر ساخته (یا تهدید) می‌شوند، با خانواده و تربیت خانوادگی پیوندی متقابل دارند. به باور کاردینر:

در جامعه‌ای که تربیت کودک با بازی و مدارا و ملاحظت آمیخته، شخصیت اساسی افراد به نرم‌خویی و آسان‌گیری مقرون می‌شود و جامعه پر از رحمت و شفقت و مدارا خواهد بود، اما تربیت سخت‌گیرانه افراد جامعه را تندخو بار خواهد آورد (راسخ و بهنام، ۱۳۴۷: ۴۵).

اریک فرم نیز قائل است: «خشونت پدر کودک را ضعیف‌کش و او را در برابر قوی تسلیم محض بار می‌آورد و در برابر ضعفا، قدرت‌خواه و دنبال تسلط بی‌چون و چرا خواهد بود» (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۱۳).

۲.۶ مقاله علمی - پژوهشی

مقاله علمی - پژوهشی عبارت است از هر تولیدی که در جست‌وجوی حقایق و برای کشف بخشی از معارف و نشر آن در میان مردم باشد؛ هدفش حل مشکل یا بیان اندیشه‌ای در موضوعی از موضوع‌های علمی باشد؛ از طریق مطالعه‌ای نظام‌مند برای یافتن روابط اجتماعی میان پدیده‌های طبیعی به دست آید؛ شامل دو خصلت اصالت و ابداع باشد و نتایجش به کاربردها، روش‌ها و مفاهیم و مشاهدات جدید در زمینه علمی با هدف پیش‌برد مرزهای علم و فناوری منجر شود. مخاطبان اصلی این‌گونه مجلات پژوهشی، اساتید دانشگاه‌ها، دانش‌جویان دوره‌های دکتری و کارشناسی ارشد، پژوهش‌گران شاغل در مراکز علمی، تحقیقاتی و تولیدی‌اند (کمیسیون نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری).

۳.۶ روش‌های پژوهش

روش‌های پژوهش عبارت است از همه وسایل و مراحل جمع‌آوری منظم اطلاعات و شیوه تحلیل منطقی آن‌ها برای نیل به یک هدف. این هدف به طور کلی کشف حقایق است و از همین روی، اصول کلی آن در همه علوم یکسان است (پاریزی، ۱۳۷۸).

۷. نوع تحقیق

به علت آن که شیوه رایج بررسی متون (نشریات، مقالات و ...) روش تحلیل محتواست، بنابراین در طرح حاضر نیز این روش استفاده خواهد شد. هم چنین با توجه به اهداف طرح در راستای شناسایی توصیفی همه شاخص‌های جامعه آماری (روش تحقیق، نوع تحقیق، جامعه آماری، شیوه تحقیق، ابزار پژوهش) در ۱۹۰۰ مقاله علمی - پژوهشی مندرج در فصل‌نامه‌های علمی - پژوهشی مصوب وزارت علوم و تحقیقات گروه علوم انسانی در حوزه زنان و خانواده طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۹۰، استفاده از روش تحلیل محتوا در طرح پژوهشی حاضر ضروری است.

۸. شیوه تحقیق

پژوهش حاضر با استفاده از شیوه‌های گوناگون تحقیق انجام شده است. این شیوه‌ها عبارت‌اند از مرور متون و منابع (مقالات)، تعریف موضوع، تعریف مقالات، تهیه شیوه‌نامه کدگذاری (برنامه access)، کدگذاری مقالات، جمع‌آوری داده‌ها و یافته‌ها از طریق آزمون‌های آماری (x_2 ، t و ...)، تفسیر داده‌ها با کمک ابزار (spss) و ارائه پیشنهادها.

۹. تکنیک تحلیل محتوا

تحلیل محتوا عبارت است از فنی که از طریق آن مشخصات خاص پیام به طور روش‌مند و دقیق برای استنباط علمی شناسایی شود. دقت و عینیت امر متضمن آن است که تحلیل مبتنی بر قواعد مشخصی باشد تا به دانش پژوهان امکان دهد از پژوهش‌های گوناگون به نتایج یکسان مد نظر دست یابند (فرانکفورد و نجمیاس، ۱۳۸۲: ۶۹).

۱۰. ابزار استفاده‌شده در پژوهش

ابزار ساخته‌شده برای اجرا در این پژوهش، فرم اطلاعاتی محقق ساخته بوده است. فرم اطلاعاتی با توجه به اهداف طرح و تبدیل آن‌ها به واحدها و مقوله‌ها^۱ تهیه و به دست مشاوران و اساتید بررسی شده و پس از اصلاحات نهایی تأیید شده است.

فرم اطلاعاتی حاوی مقولات و واحدها بوده و با هدف استخراج، شناسایی داده‌ها، تحلیل و نصب در برنامه «ثبت مقالات» در نرم‌افزار سازمانی سکو تهیه و اجرا شده است.

۱۱. جامعه و نمونه‌های مطالعه‌شده

همان‌طور که بیان شد، جامعه آماری طرح حاضر شامل ۱۹۹۰ مقاله فارسی علمی - پژوهشی با موضوع زن و خانواده از ۱۳۳ فصل‌نامه علمی - پژوهشی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری گروه علوم انسانی طی سال‌های ۱۳۷۹ تا بهار ۱۳۹۰ است. در این پژوهش کل جامعه آماری (به صورت تمام‌شماری) مطالعه شده و نیازی به نمونه‌گیری نبوده است.

۱۲. تدوین مقوله‌ها در پژوهش

مقوله‌بندی عبارت است از طبقه‌بندی عناصر اساسی یک مجموعه از طریق تشخیص تفاوت‌های آن‌ها و گروه‌بندی مجددشان بر اساس معیارهای تعیین‌شده پیشین و نوع عناصر. در انتخاب مقوله‌ها، معیارهایی نظیر تناسب، همگنی، عینیت، جامعیت و مانعیت مد نظر قرار می‌گیرد (فاضلی، ۱۳۷۶: ۱۰۰).

مقوله ۱-۱: فراوانی و درصد ابزار پژوهش ذکر شده در مقالات.

مقوله ۲-۱: فراوانی و درصد ابزار پژوهش ذکر نشده در مقالات.

مقوله ۱-۲: فراوانی و درصد جامعه مطالعه‌شده ذکر شده در مقالات.

مقوله ۲-۲: فراوانی و درصد جامعه مطالعه‌شده ذکر نشده در مقالات.

مقوله ۱-۳: فراوانی و درصد روش به کار گرفته شده ذکر شده در مقالات.

مقوله ۲-۳: فراوانی و درصد روش به کار گرفته شده ذکر نشده در مقالات.

مقوله ۱-۴: فراوانی و درصد نوع تحقیق ذکر شده در مقالات.

مقوله ۲-۴: فراوانی و درصد نوع تحقیق ذکر نشده در مقالات.

مقوله ۱-۵: فراوانی و درصد شیوه نمونه‌گیری ذکر شده در مقالات.

مقوله ۲-۵: فراوانی و درصد شیوه نمونه‌گیری ذکر نشده در مقالات.

مقوله ۶: فراوانی و درصد مجموع پیشنهادها همه مقالات.

مقوله ۷: فراوانی و درصد مقالاتی که پیشنهاد ارائه کرده‌اند و فراوانی مقالاتی که پیشنهاد ارائه نکرده‌اند.

مقوله ۸: فراوانی و درصد مجموع مقالاتی که پیشنهادها پژوهشی ارائه کرده‌اند.

مقوله ۹: فراوانی و درصد مقالاتی که پیشنهادها اجرایی ارائه کرده‌اند.

مقوله ۱۰: فراوانی پیشنهادها ارائه‌شده در مقالات بر اساس گروه موضوعی عام.

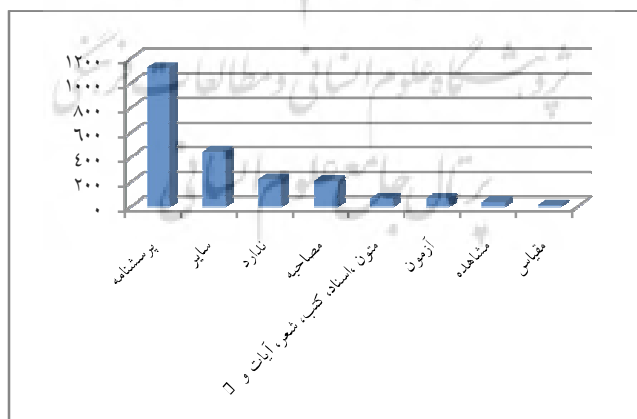
۱۳. یافته‌های تحقیق

در بخش یافته‌های تحقیق به ارائه یافته‌های پژوهش در ارتباط با فرضیات و اهداف تحقیق، که در واقع هسته مرکزی تحقیق است، می‌پردازیم (نادری و سیف نراقی، ۱۳۶۴: ۱۹۹). از جداول و نمودارها برای روشن‌تر شدن روابط میان متغیرها استفاده شده است. علاوه بر آن به تجزیه و تحلیل اطلاعات پرداخته شده است. بنابراین، نخست جداول مربوط به ویژگی مقالات و سپس یافته‌ها و نتایج آزمون فرضیات پژوهشی ارائه شده است.

۱-۱ فراوانی ابزار پژوهش (ذکرشده)

جدول ۱-۱. فراوانی و درصد ابزار پژوهش (ذکرشده)^۲

ابزار پژوهش	فراوانی	درصد
پرسش‌نامه	۱۱۲۳	۵۱/۷
سایر	۴۴۴	۲۰/۴
ندارد	۲۲۱	۱۰/۲
مصاحبه	۲۰۶	۹/۵
متون، اسناد، کتب، شعر، آیات و روایات و احادیث	۶۸	۳/۱
آزمون	۶۶	۳/۰
مشاهده	۳۶	۱/۷
مقیاس	۱۰	۰/۵
جمع کل	۲۱۷۴	۱۰۰/۰

نمودار ۱-۱. فراوانی ابزار پژوهش (ذکرشده)

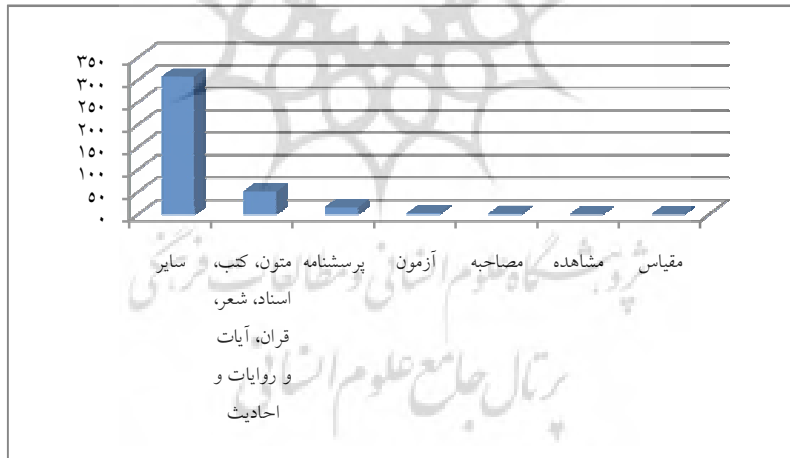
تحلیل جدول و نمودار ۱-۱:

با توجه به جدول فوق و یافته‌های آن، مشخص شد که از مجموع ۲۱۷۴ ابزار پژوهش ذکر شده (مقالاتی که ابزار پژوهش را ذکر کرده‌اند) در ۱۹۹۰ مقاله، بالاترین فراوانی در استفاده از ابزار پژوهش، پرسش‌نامه با تعداد فراوانی ۱۱۲۳ (۵۱/۷ درصد) است.

۲-۱ فراوانی ابزار پژوهش (ذکر نشده)

جدول ۲-۱. فراوانی و درصد ابزار پژوهش (ذکر نشده)^۳

درصد	فراوانی	ابزار پژوهش ذکر نشده
۴/۸۱	۳۰۷	سایر
۵/۱۳	۵۱	متون، کتب، اسناد، شعر، قرآن، آیات و روایات و احادیث
۴/۲	۱۶	پرسش‌نامه
۰/۵	۲	آزمون
۰/۳	۱	مصاحبه
۱۰۰/۰	۳۷۷	جمع کل

نمودار ۲-۱. فراوانی ابزار پژوهش (ذکر نشده)

تحلیل جدول و نمودار ۲-۱:

با توجه به جدول و نمودار فوق، چنین نتیجه‌گیری می‌شود که از ۳۷۷ ابزار پژوهش ذکر نشده (در تعدادی از مقالات ابزار پژوهش ذکر نشده است، بنابراین محققان با توجه به

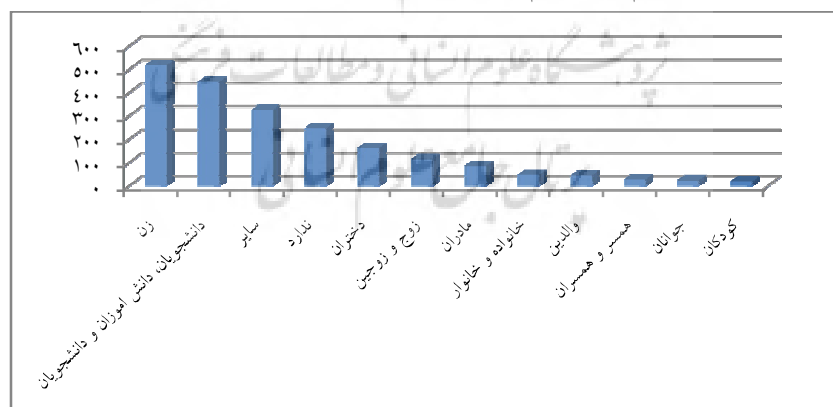
متن مقالات ابزار آن را تعیین کرده‌اند) از ۱۹۹۰ مقاله، بالاترین فراوانی مربوط به ابزار پژوهش متون، کتب، احادیث، روایات، اسناد و شعر با فراوانی ۵۱ (۱۳/۵٪) است.

۱-۲ فراوانی جامعه مطالعه‌شده (ذکرشده)

جدول ۱-۲. فراوانی و درصد جامعه مطالعه‌شده (ذکرشده)

درصد	فراوانی	جامعه مطالعه‌شده
۲۵/۱	۵۱۷	زن
۲۱/۷	۴۴۷	دانش‌آموزان و دانش‌جویان
۱۵/۸	۳۲۵	سایر
۱۲/۰	۲۴۷	ندارد
۷/۹	۱۶۲	دختران
۵/۵	۱۱۴	زوج و زوجین
۴/۱	۸۴	مادران
۲/۳	۴۷	خانواده و خانوار
۲/۲	۴۵	والدین
۱/۳	۲۷	همسر و همسران
۱/۱	۲۳	جوانان
۰/۹	۱۹	کودکان
۱۰۰/۰	۲۰۵۷	جمع کل

به دلیل آن‌که در میان مقالات تحلیل‌شده مقالاتی مشاهده شده‌اند که بیش از یک جامعه آماری داشته‌اند؛ مثلاً هم شعر و هم متون را جامعه آماری خود گرفته‌اند.

نمودار ۱-۲. فراوانی جامعه مطالعه‌شده (ذکرشده)

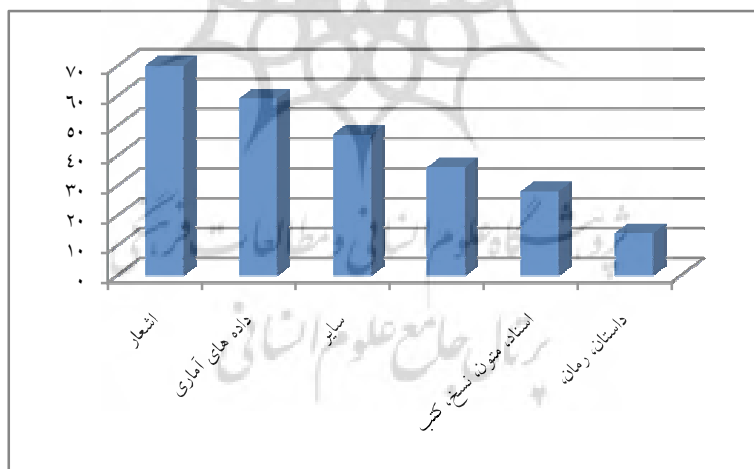
تحلیل جدول و نمودار ۱-۲:

یافته‌های جدول فوق بیان‌گر آن است که از مجموع ۲۰۵۷ جامعه مطالعه شده ذکر شده به ترتیب، زنان با فراوانی ۵۱۷ (۲۵/۱٪) و دانش‌آموزان و دانش‌جویان با فراوانی ۴۴۷ (۲۱/۷٪) از فراوانی بالاتری در این زمینه برخوردارند.

۲-۲ فراوانی جامعه مطالعه شده (ذکر نشده)

جدول ۲-۲. فراوانی و درصد جامعه مطالعه شده (ذکر نشده)

جامعه مطالعه شده	فراوانی	درصد
اشعار	۷۰	۲۷/۶
داده‌های آماری	۵۹	۳۲/۲
سایر	۴۷	۱۸/۵
آیات، روایات، احادیث، نظریات فقهی	۳۶	۱۴/۲
اسناد، متون، نسخ، کتب	۲۸	۱۱/۰
داستان، رمان	۱۴	۵/۵
جمع کل	۲۵۴	۱۰۰/۰

نمودار ۲-۲. فراوانی جامعه مطالعه شده (ذکر نشده)

تحلیل جدول و نمودار ۲-۲:

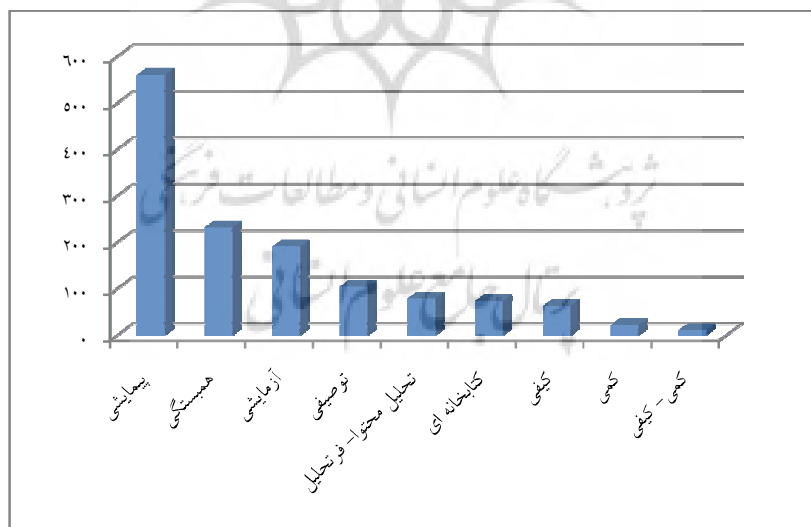
یافته‌های جدول فوق بیان‌گر آن است که از مجموع ۲۵۴ مورد جامعه مطالعه شده

ذکر نشده به ترتیب، اشعار با ۷۰ مورد (۰/۲۷/۶) و داده‌های آماری با ۵۹ مورد (۰/۲۳/۹) از فراوانی بالاتری برخوردارند.

۱-۳ فراوانی روش به کار گرفته شده (ذکر شده)

جدول ۱-۳. فراوانی و درصد روش به کار گرفته شده ذکر شده در مقالات

روش تحقیق	فراوانی	درصد
پیمایشی	۵۶۱	۴۱/۹
هم‌بستگی	۲۳۲	۱۷/۳
آزمایشی	۱۹۱	۱۴/۳
توصیفی	۱۰۵	۷/۸
تحلیل محتوا - فراتحلیل	۷۹	۵/۹
کتابخانه‌ای	۷۴	۵/۵
کیفی	۶۳	۴/۷
کمی	۲۲	۱/۶
کمی - کیفی	۱۱	۰/۸
جمع کل	۱۳۳۸	۱۰۰/۰

نمودار ۱-۳. فراوانی روش به کار گرفته شده ذکر شده در مقالات

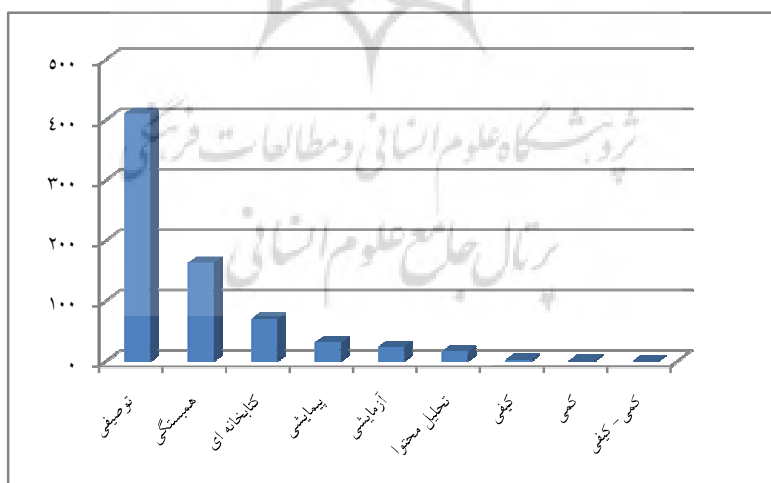
تحلیل جدول و نمودار ۱-۳:

یافته‌های جدول مبین آن است که از مجموع ۱۳۳۸ روش تحقیق ذکر شده در مقالات تحقیق روش تحقیق پیمایشی با ۵۶۱ (۴۱/۹٪) و روش تحقیق هم‌بستگی با ۲۳۲ (۱۷/۳٪) به ترتیب از فراوانی بالاتری برخوردارند.

۲-۳ فراوانی روش به کار گرفته شده (ذکر نشده)

جدول ۲-۳. فراوانی و درصد روش به کار گرفته شده ذکر نشده در مقالات

روش تحقیق	تعداد	درصد
توصیفی ^۴	۴۱۰	۵۷/۲
هم‌بستگی ^۵	۱۶۳	۲۲/۷
کتابخانه‌ای ^۶	۷۰	۹/۸
پیمایشی ^۷	۳۱	۴/۳
آزمایشی ^۸	۲۴	۳/۳
تحلیل محتوا - فراتحلیل ^۹	۱۶	۲/۲
کیفی ^{۱۰}	۲	۰/۳
کمی ^{۱۱}	۱	۰/۱
کمی - کیفی ^{۱۲}	۰	۰/۰
جمع کل	۷۱۷	۱۰۰/۰

نمودار ۲-۳. فراوانی و درصد روش به کار گرفته شده ذکر نشده در مقالات

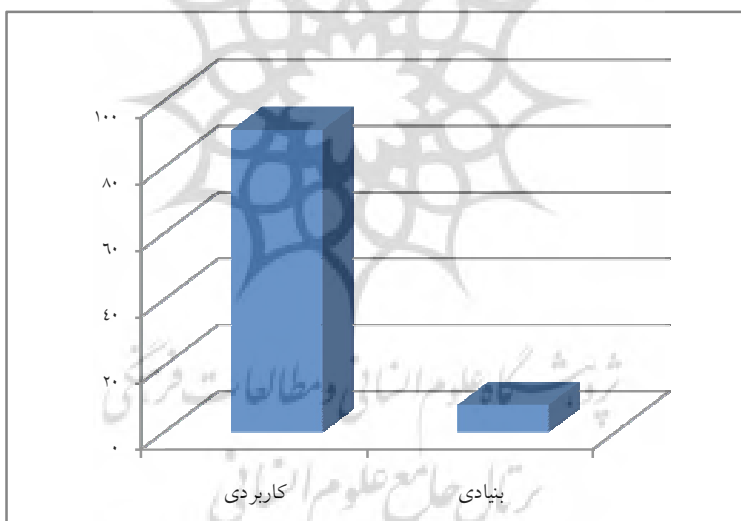
تحلیل جدول و نمودار ۲-۳:

از یافته‌های جدول فوق چنین نتیجه‌گیری می‌شود که از مجموع ۷۱۷ روش به کار گرفته شده ذکر نشده در مقالات، روش پیمایشی با ۴۱۰ مورد (۵۷/۲٪) و توصیفی با ۱۶۳ مورد (۲۲/۷٪) از بالاترین فراوانی در روش‌های به کار گرفته شده برخوردارند.

۱-۴ فراوانی نوع تحقیق مقالات (ذکر شده)

جدول ۱-۴. فراوانی و درصد نوع تحقیق ذکر شده در مقالات

نوع تحقیق	فراوانی	درصد
کاربردی	۹۱	۹۱/۹
بنیادی	۸	۸/۱
جمع	۹۹	۱۰۰/۰

نمودار ۱-۴. فراوانی نوع تحقیق ذکر شده

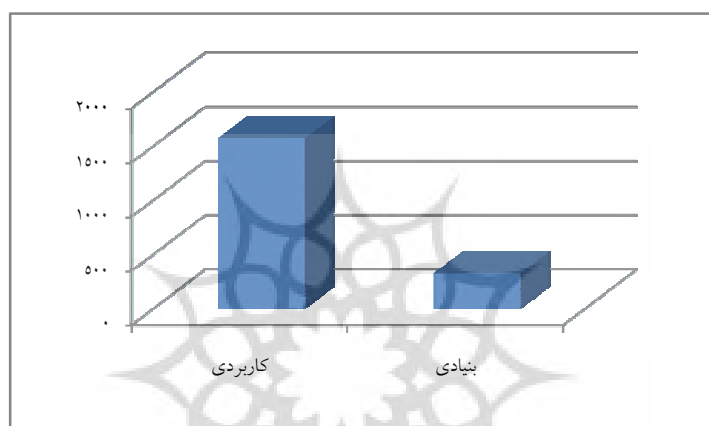
تحلیل جدول و نمودار ۱-۴:

یافته‌های جدول فوق بیان‌گر آن است که از مجموع ۹۹ مقاله، که نوع تحقیق در آن‌ها ذکر شده، نوع تحقیق کاربردی با تعداد ۹۱ مقاله (۹۱/۹٪) از بالاترین فراوانی در این زمینه برخوردار است.

۲-۴ فراوانی نوع تحقیق مقالات (ذکر نشده)

جدول ۲-۴. فراوانی و درصد نوع تحقیق ذکر نشده در مقالات

نوع تحقیق	تعداد	درصد
کاربردی	۱۵۶۸	۸۲/۹
بنیادی	۳۲۳	۱۷/۱
جمع	۱۸۹۱	۱۰۰/۰

نمودار ۲-۴. فراوانی نوع تحقیق ذکر نشده در مقالات

تحلیل جدول و نمودار ۲-۴:

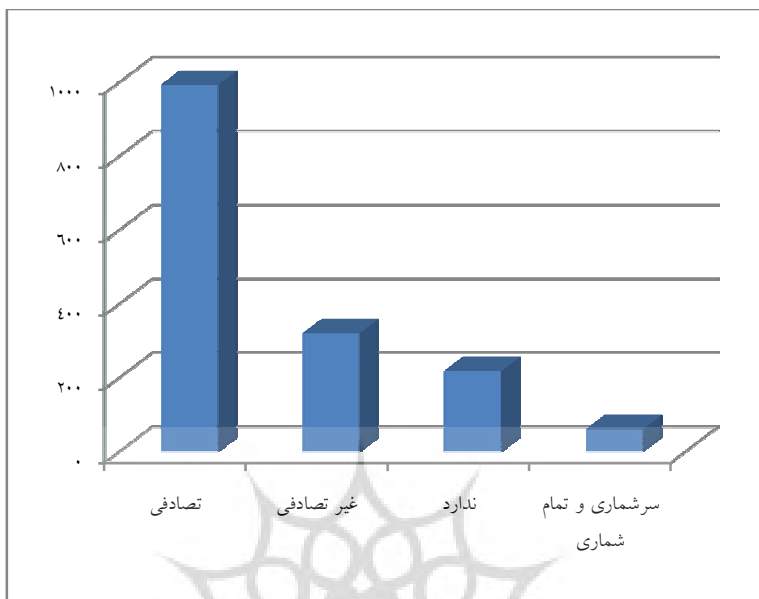
یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد که از مجموع ۱۸۹۱ نوع تحقیق ذکر نشده، تحقیق کاربردی با تعداد ۱۵۶۸ (۸۲/۹٪) از بالاترین فراوانی در این زمینه برخوردار است.

۱-۵ فراوانی شیوه نمونه‌گیری (ذکر شده)

جدول ۱-۵. فراوانی و درصد شیوه نمونه‌گیری ذکر شده در مقالات

شیوه نمونه‌گیری	تعداد	درصد
تصادفی ^{۱۳}	۹۹۴	۶۲/۳
غیر تصادفی ^{۱۴}	۳۲۱	۲۰/۱
ندارد	۲۱۹	۱۳/۷
سرشماری و تمام‌شماری ^{۱۵}	۶۱	۳/۸
جمع	۱۵۹۵	۱۰۰/۰

نمودار ۱-۵. فراوانی و درصد شیوه نمونه‌گیری ذکر شده در مقالات

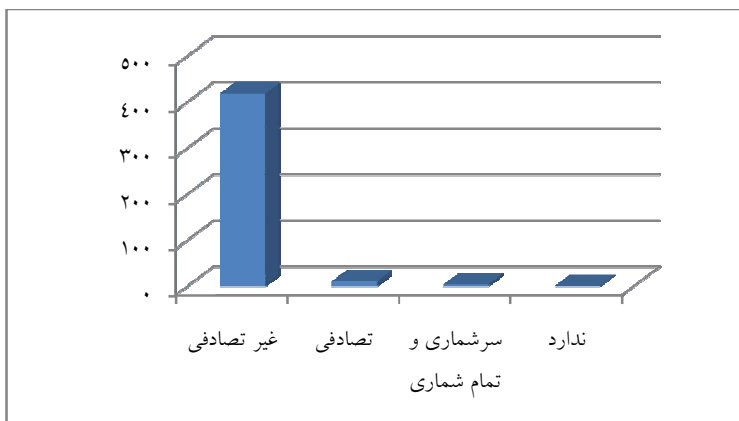
تحلیل جدول و نمودار ۱-۵:

از داده‌های جدول فوق چنین نتیجه‌گیری می‌شود که از مجموع ۱۵۹۵ شیوه نمونه‌گیری ذکر شده شیوه نمونه‌گیری تصادفی با ۹۹۴ مورد (۶۲/۳٪) از بالاترین فراوانی در این زمینه برخوردار است.

۲-۵ فراوانی شیوه نمونه‌گیری (ذکر نشده) در مقالات

جدول ۲-۵. فراوانی و درصد شیوه نمونه‌گیری ذکر نشده در مقالات

شیوه نمونه‌گیری	تعداد	درصد
غیر تصادفی ^{۱۶}	۴۱۹	۹۶/۳
تصادفی ^{۱۷}	۱۱	۲/۵
سرشماری و تمام‌شماری ^{۱۸}	۴	۲/۹
ندارد	۱	۰/۲
جمع	۴۳۵	۱۰۰/۰

نمودار ۵-۲. فراوانی و درصد شیوه نمونه‌گیری ذکر نشده در مقالات

تحلیل جدول و نمودار ۵-۲:

یافته‌های جدول مبین آن است که از مجموع ۴۳۵ شیوه نمونه‌گیری ذکر نشده در مقالات، شیوه نمونه‌گیری غیر تصادفی با فراوانی ۴۱۹ (۹۶/۳٪) از بالاترین فراوانی برخوردار است.

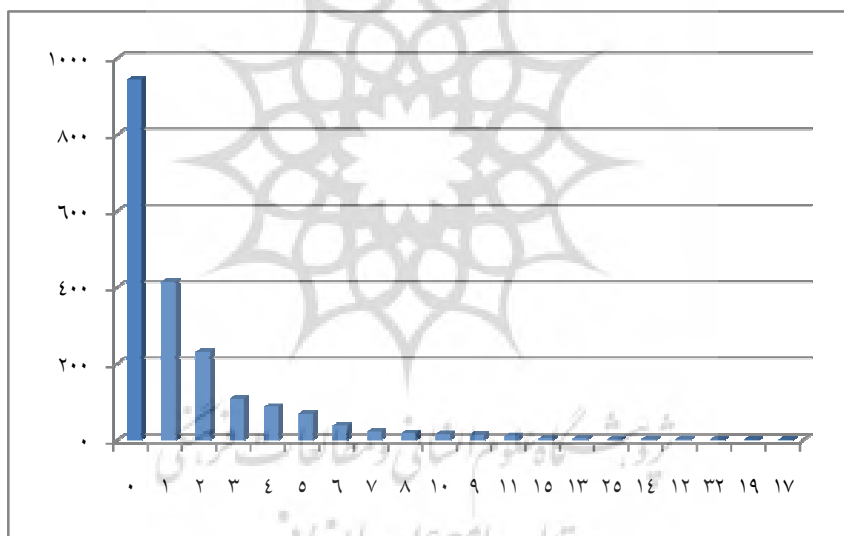
۶. فراوانی پیشنهادهای تمامی مقالات

جدول ۶. فراوانی و درصد مجموع پیشنهادهای همه مقالات

ردیف	پیشنهادها	جمع	درصد
۱	۰	۹۴۴	۴۷/۴
۲	۱	۴۱۴	۲۰/۸
۳	۲	۲۱۳	۱۱/۶
۴	۳	۱۰۸	۵/۴
۵	۴	۸۷	۴/۴
۶	۵	۷۰	۳/۵
۷	۶	۳۸	۱/۹
۸	۷	۲۲	۱/۱
۹	۸	۱۸	۰/۹
۱۰	۱۰	۱۶	۰/۸

آمنه بختیاری و دیگران ۴۱

۰/۷	۱۴	۹	۱۱
۰/۶	۱۱	۱۱	۱۲
۰/۲	۴	۱۵	۱۳
۰/۲	۴	۱۳	۱۴
۰/۱	۲	۲۵	۱۵
۰/۱	۲	۱۴	۱۶
۰/۱	۲	۱۲	۱۷
۰/۱	۱	۳۲	۱۸
۰/۱	۱	۱۹	۱۹
۰/۱	۱	۱۷	۲۰
۱۰۰	۱۹۹۰	جمع کل	

نمودار ۶. فراوانی مجموع پیشنهادهای همه مقالات

تحلیل جدول و نمودار ۶:

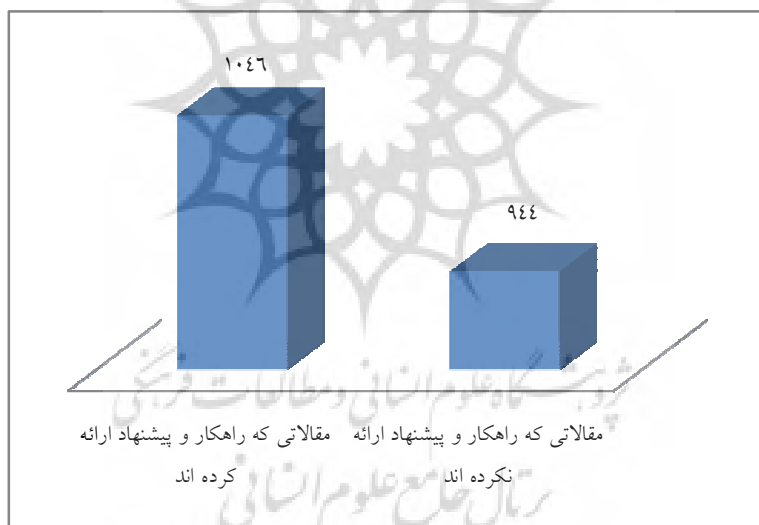
در این جدول، طبق آن چه از فراوانی مقوله‌ها مشخص است، نزدیک به نیمی از مقالات (فراوانی ۹۴۴ مقاله، ۰/۴۷/۴) فاقد پیشنهادند. بدین ترتیب در حوزه زن و خانواده شاهد تعداد درخور توجهی مقاله‌ایم که برای موضوع و مسئله‌ای که بررسی کرده‌اند پیشنهادی ارائه نکرده‌اند.

در ادامه، ملاحظه می‌شود که تعداد ۴۱۴ مقاله (۲۰/۸٪) فقط یک پیشنهاد ارائه کرده‌اند. در حالی که حداقل پیشنهاد مد نظر، تعداد ۲ پیشنهاد به بالاست. از تعداد ۱۹۹۰ مقاله‌ای که جمع‌آوری و بررسی شده است، ملاحظه می‌شود که فقط ۶۳۲ مقاله، یعنی حدود یک‌سوم از کل مقالات، به ارائه ۲ الی ۳۲ پیشنهاد مبادرت ورزیده‌اند.

۷. فراوانی مقالاتی که پیشنهاد ارائه داده‌اند و پیشنهاد ارائه نداده‌اند

جدول ۷. فراوانی و درصد مقالاتی که پیشنهاد ارائه کرده‌اند و فراوانی مقالاتی که پیشنهاد ارائه نکرده‌اند

درصد	جمع	مجموع پیشنهادها
۵۲/۶	۱۰۴۶	مقالاتی که پیشنهاد ارائه کرده‌اند
۴۷/۴	۹۴۴	مقالاتی که پیشنهاد ارائه نکرده‌اند
۱۰۰	۱۹۹۰	جمع

نمودار ۷. فراوانی مقالاتی که پیشنهاد ارائه کرده‌اند و فراوانی مقالاتی که پیشنهاد ارائه نکرده‌اند

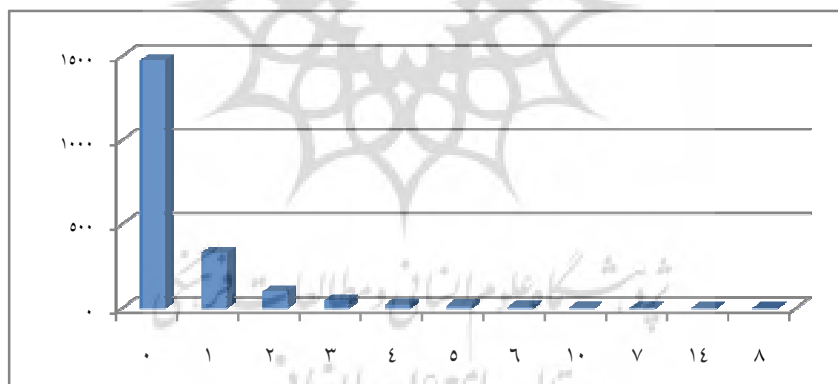
تحلیل جدول و نمودار ۷:

در این نمودار مشاهده می‌شود که درصد مقالاتی که بدون پیشنهادند ۴۷/۴٪ و مقالاتی که پیشنهاد ارائه کرده‌اند ۵۲/۶٪ است؛ یعنی تقریباً نیمی از مجموع مقالات بررسی‌شده (۱۹۹۰ مقاله) برای موضوعی که بررسی کرده‌اند پیشنهادی ارائه نکرده‌اند.

۸. فراوانی مقالاتی که پیشنهادهای پژوهشی ارائه کرده‌اند

جدول ۸ فراوانی و درصد مجموع مقالاتی که پیشنهادهای^{۱۹} پژوهشی^{۲۰} ارائه کرده‌اند

ردیف	پژوهشی	جمع	درصد
۱	۰	۱۴۷۴	۷۴/۱
۲	۱	۳۲۸	۱۶/۵
۳	۲	۹۸	۴/۹
۴	۳	۴۴	۲/۲
۵	۴	۲۰	۱/۰
۶	۵	۱۴	۰/۷
۷	۶	۶	۰/۳
۸	۱۰	۲	۰/۱
۹	۷	۲	۰/۱
۱۰	۱۴	۱	۰/۱
۱۱	۸	۱	۰/۱
جمع		۱۹۹۰	۱۰۰

نمودار ۸ فراوانی مجموع مقالاتی که پیشنهادهای پژوهشی ارائه کرده‌اند

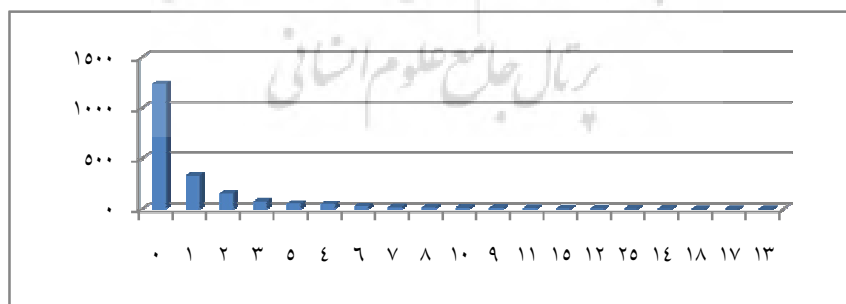
تحلیل جدول و نمودار ۸:

در این نمودار مشاهده می‌شود که ۱۴۷۴ مقاله (۷۴/۱٪) پیشنهاد پژوهشی ارائه نکرده‌اند. ۳۲۸ مقاله (۱۶/۵٪) نیز به ارائه یک پیشنهاد پژوهشی بسنده کرده‌اند. بدین ترتیب در حالی که انتظار می‌رود مقالات دست‌کم دو یا بیش از دو پیشنهاد ارائه کنند، ۱۸۸ مقاله (۴/۹٪) از ۲ تا ۱۴ پیشنهاد ارائه کرده‌اند.

۹. فراوانی مقالاتی که پیشنهادهای اجرایی ارائه کرده‌اند

جدول ۹. فراوانی و درصد مقالاتی که پیشنهادهای اجرایی^{۳۱} ارائه کرده‌اند

ردیف	اجرائی	جمع	درصد
۱	۰	۱۲۳۴	۶۲/۰
۲	۲	۳۲۷	۴/۱۶
۳	۲	۱۵۲	۷/۶
۴	۳	۷۴	۳/۷
۵	۵	۵۳	۲/۷
۶	۴	۵۰	۲/۵
۷	۶	۲۶	۱/۳
۸	۷	۱۶	۰/۸
۹	۸	۱۵	۰/۸
۱۰	۱۰	۱۲	۰/۶
۱۱	۹	۱۰	۰/۵
۱۲	۱۱	۷	۰/۴
۱۳	۱۵	۴	۰/۲
۱۴	۱۴	۳	۰/۲
۱۵	۲۵	۲	۱/۲
۱۶	۱۴	۲	۰/۱
۱۷	۱۸	۱	۰/۱
۱۸	۱۷	۱	۰/۱
۱۹	۱۳	۱	۰/۱
جمع		۱۹۹۰	۱۰۰

نمودار ۹. فراوانی مقالاتی که پیشنهادهای اجرایی ارائه کرده‌اند

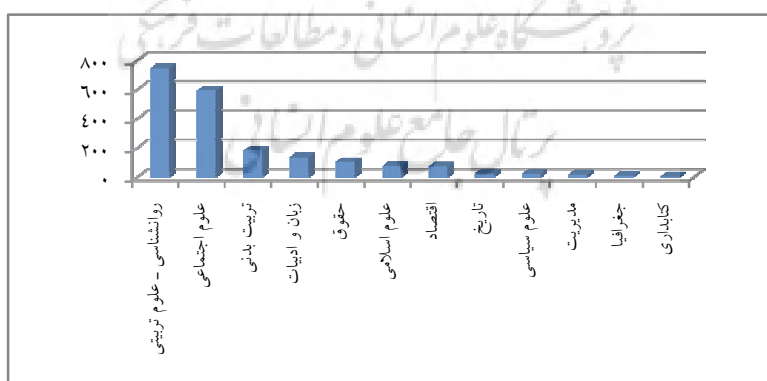
تحلیل جدول و نمودار ۹:

در این نمودار ملاحظه می شود که ۱۲۳۴ مقاله (۶۲٪) پیشنهاد اجرایی ارائه نکرده اند. ۳۲۷ مقاله (۱۶/۴٪) نیز به ارائه یک پیشنهاد اجرایی بسنده کرده اند. بدین ترتیب در حالی که انتظار می رود مقالات دست کم دو یا بیش تر پیشنهاد اجرایی ارائه کنند، فقط ۴۲۹ مقاله (۲۱/۵٪) از ۲ تا ۲۵ پیشنهاد ارائه کرده اند.

۱۰. فراوانی پیشنهادها ارائه شده در مقالات بر اساس گروه موضوعی عام

جدول ۱۰. فراوانی پیشنهادها ارائه شده در مقالات بر اساس گروه موضوعی عام

ردیف	گروه موضوعی عام	پیشنهادها ارائه شده	درصد
۱	روانشناسی - تربیتی	۷۴۸	۳۷/۶
۲	علوم اجتماعی	۵۹۴	۲۹/۸
۳	تربیت بدنی	۱۸۱	۹/۱
۴	زبان و ادبیات	۱۳۷	۶/۹
۵	حقوق	۱۰۴	۵/۲
۶	علوم اسلامی	۷۶	۳/۸
۷	اقتصاد	۷۳	۳/۸
۸	تاریخ	۲۵	۱/۳
۹	علوم سیاسی	۲۱	۱/۱
۱۰	مدیریت	۱۷	۰/۹
۱۱	جغرافیا	۹	۰/۵
۱۲	کتابداری	۵	۰/۳
	جمع کل	۱۹۹۰	۱۰۰/۰

نمودار ۱۰. فراوانی پیشنهادها ارائه شده در مقالات بر اساس گروه موضوعی عام

تحلیل جدول و نمودار ۱۰:

با توجه به جدول فوق چنین نتیجه‌گیری می‌شود که مجموع پیشنهادهای ارائه‌شده در گروه موضوعی عام روان‌شناسی و علوم تربیتی با فراوانی ۴۸۷ پیشنهاد (۳۷/۶٪)، گروه موضوعی عام علوم اجتماعی با فراوانی ۵۹۴ پیشنهاد (۲۹/۸٪) و گروه موضوعی عام تربیت بدنی با فراوانی ۱۸۱ پیشنهاد (۹/۱٪) از بالاترین فراوانی برخوردارند.

۱۴. نتیجه‌گیری

مطالعات زن و خانواده پس از گذشت یک قرن از ورود بشر به عصر نوین صنعت و دهه‌های طلایی فناوری و اطلاعات، هنوز فضای سازمانی خاص خود را نیافته و فاقد پیشنهادهای کاربردی و قاعده‌مند است. در واقع، مطالعات در این زمینه، شبه پارادایمی ایجاد کرده که ایجاد «معیار» یا «اتفاق نظر» درباره تخصصی کردن مباحث و تولید مفاهیم جدید را در حوزه زن و خانواده زیر سؤال برده و در این زمینه هنوز به نتایج متقنی دست نیافته است.

با بررسی و تحلیل ۱۹۹۰ مقاله علمی - پژوهشی رشته علوم انسانی، حوزه زن و خانواده از ۱۳۳ فصل‌نامه و با مروری اجمالی بر ادبیات تحقیق و نتایج کاربردی، درمی‌یابیم که:

روش تحقیق پیمایشی از فراوانی بالاتری برخوردار است و این امر حاکی از آن است که محققان در تحقیقات حوزه زن و خانواده بیش‌تر از شیوه‌های کمی و توصیفی استفاده کرده و خلأ تحقیقات کیفی و زمینه‌یابی هم‌چنان باقی است.

به عبارتی، مرور تحقیقات صورت‌گرفته ضرورت شناخت علمی و همه‌جانبه مطالعات حوزه زن و خانواده را خاطر نشان می‌کند، وظیفه‌ای که نیازمند توجه محققان و پژوهش‌گران علوم اجتماعی و حمایت و جهت‌دهی پژوهش‌ها از طریق سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مسئولان امر است. مرور و تحلیل مقالات تألیف شده در زمینه موضوع و واکاوی انتقادی یافته‌های آن‌ها، از روش‌شناسی موجود و کاستی‌ها و قوت‌های آن درک صحیح و جامعی به دست دهد.

بنابراین آنچه در این زمینه باید مد نظر قرار گیرد، تغییر در روش‌ها، روش‌شناسی‌ها و شناخت‌شناسی است که باید بر اساس آن، برنامه‌ریزی، اهداف مطالعات و تحقیقات حوزه زن و خانواده و تولید مباحث جدید عمیق‌تر تبیین شود که با توجه به این مهم، روش‌های

- جدیدی برای پژوهش، تولید و کاربرد پژوهش‌ها در این حوزه ابداع شود. بنابراین به لحاظ فنی، پژوهش‌ها نیازمند جهت‌گیری‌های بین‌رشته‌ای و تنوع‌بخشی به روش‌ها و مدل‌هایند.
۱. بررسی نوع تحقیق در مقالات پژوهش شده ذکر شده و نشده حاکی از استفاده محققان مقالات از تحقیق کاربردی است. با توجه به آن‌که تحقیق کاربردی تحقیقی است که با استفاده از نتایج تحقیقات بنیادی به منظور بهبود و به کمال رساندن رفتارها، روش‌ها، ابزارها، وسایل، تولیدات، ساختارها و الگوهای استفاده شده انجام می‌شود، بنابراین استفاده از این نوع تحقیق در مقالات پژوهش حاضر بیش‌تر مشاهده شده است.
  ۲. بررسی ابزار پژوهش استفاده شده در مقالات نشان می‌دهد که ابزار پرسش‌نامه از فراوانی بالایی برخوردار است. این مسئله نیز از رویکرد کمی محققان در بررسی مسائل مربوط به حوزه زن و خانواده نشان دارد.
  ۳. بررسی نتایج جامعه بررسی شده در مقالات علمی - پژوهشی نشان داده است که جامعه «زن» در مقالات از فراوانی بالاتری برخوردارند.
  ۴. در بررسی شیوه نمونه‌گیری ذکر شده در مقالات علمی - پژوهشی، این نتیجه حاصل شد که شیوه نمونه‌گیری تصادفی از بالاترین فراوانی در این زمینه برخوردار است که به دلیل استفاده محققان این حوزه، از روش‌های کمی و ابزار پرسش‌نامه، شیوه نمونه‌گیری تصادفی و جامعه آماری در دسترس بیش‌تر به کار گرفته شده است.

۱۵. پیشنهادها

۱. لازم است در راستای تنظیم مقالات علمی - پژوهشی حوزه زن و خانواده، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، به دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و پژوهشی برای تهیه علمی مقالات دستورالعملی ارائه کند تا شاهد حجم فراوانی از مقالات بدون مبانی نظری، روش تحقیق واضح و دقیق، جامعه و نمونه آماری روشن و ... نباشیم.
  ۲. با توجه به حساسیت حوزه زن و خانواده، برای مدیریت قوی در امور پژوهشی، کنترل و نظارت دائم بر نحوه اجرای پروژه‌ها و ارزیابی طرح‌های پژوهشی ضروری است. متأسفانه در کنترل نظام‌های فعلی عموماً بیش از آن‌که به نتایج تحقیقات توجه شود به شکل انجام کار توجه می‌شود.
- مباحثات صرفاً نظری و راه‌حل‌های مقطعی از مسائلی اند که باید در آسیب‌شناسی حوزه زن و خانواده مد نظر قرار گیرند و با برنامه‌ریزی منسجم و سازمان‌یافته چهارچوب‌های

کلی «عملیات مهندسی علمی حوزه زن و خانواده (با نگرش ایرانی - اسلامی)» ترسیم شود. این مهم به ایجاد سازمانی ملی برای هماهنگی فعالیت‌های این حوزه نیازمند است تا بتوان با شیوه‌ها و ابزار متناسب «مفاهیم کارآمد» را جای‌گزین «مفاهیم ناکارآمد» کرد.

۳. به منظور برنامه‌ریزی اساسی لازم است روند ارزیابی پژوهش‌ها و تحقیقات حوزه زن و خانواده با نظارت کامل، که همه وجوه تحقیق را دربر گیرد، اجرا و مدون شود تا بهینه‌سازی آن برای جامعه ایرانی - اسلامی میسر شود.

پی‌نوشت‌ها

۱. مقوله‌بندی عبارت است از طبقه‌بندی عناصر اساسی یک مجموعه از طریق تشخیص تفاوت‌های آن‌ها و گروه‌بندی مجددشان بر اساس معیارهای تعیین‌شده پیشین بر حسب نوع عناصر. در انتخاب مقوله‌ها معیارهایی نظیر تناسب، همگنی، عینیت، جامعیت، و مانعیت مد نظر قرار می‌گیرد (فاضلی، ۱۳۷۶: ۱۰۰).
۲. ذکرشده: مقالاتی که نوع ابزار پژوهش در آن‌ها ذکر شده است.
۳. ذکرنشده: مقالاتی که نوع ابزار پژوهش در آن‌ها ذکر نشده است.
۴. توصیفی (توصیفی، استنباطی، غیرآزمایشی، توصیفی - تبیینی).
۵. هم‌بستگی (هم‌بستگی، تحلیل مسیر).
۶. کتاب‌خانه‌ای (اسنادی، تاریخی، کتاب‌خانه‌ای).
۷. پیمایشی (پیمایشی، موردی، مقطعی، میدانی، ارزش‌یابی، اکتشافی، پهنانگر، گذشته‌نگر، آینده‌نگر، تحلیل عاملی، رابطه‌ای، روندی، رویدادی، پس از وقوع، علی - مقایسه‌ای، پس رویدادی، دلفی).
۸. آزمایشی (آزمایشی، تجربی، نیمه‌تجربی، شبه‌تجربی، آزمایشی، نیمه‌آزمایشی، پیش‌آزمون - پس‌آزمون، تک‌آزمون، آزمون - بازآزمون، داده - ستانده).
۹. تحلیل محتوا و فراتحلیل (تحلیل گفتمان، زمینه‌یابی، تحلیل ثانوی، تحلیل محتوا، فراتحلیل، تحلیل ساختارگرایانه).
۱۰. کیفی (هرمنوتیک، اجتهادی، انتقادی).
۱۱. کمی (آمار، برنامه‌ریزی خطی، انتقال - سهم، اقتصادسنجی، رگرسیون، شاخص دونکن، کارآزمایی فیلدی).
۱۲. کمی - کیفی (تطبیقی، ترکیبی).
۱۳. تصادفی (تصادفی، نیمه‌تصادفی، خوشه‌ای، چندمرحله‌ای، مرحله‌ای، ساده، طبقه‌ای، طبقه‌ای نظام‌مند، احتمالی، سیستماتیک، لایه‌ای، یک‌بختانه، جدول مورگان).

۱۴. غیرتصادفی (داوطلبانه، هدف‌مند، کومه‌ای، گلوله برفی، در دسترس، سهمیه‌ای، قضاوتی (نظری)، همتاسازی، داوطلبانه با جای‌گزینی تصادفی، غربال‌گری، بومی، طولی، اینترنت، کنترل‌شده).
۱۵. تمام‌شماری و سرشماری (آمار ایران، سازمان سنجش آموزش عالی، اطلاعات مرکز بهداشت).
۱۶. غیرتصادفی (داوطلبانه، هدف‌مند، کومه‌ای، گلوله برفی، در دسترس، سهمیه‌ای، قضاوتی (نظری)، همتاسازی، داوطلبانه با جای‌گزینی تصادفی، غربال‌گری، بومی، طولی، اینترنت، کنترل‌شده).
۱۷. تصادفی (تصادفی، نیمه‌تصادفی، خوشه‌ای، چندمرحله‌ای، مرحله‌ای، ساده، طبقه‌ای، طبقه‌ای نظام‌مند، احتمالی، سیستماتیک، لایه‌ای، یک‌بختانه، جدول مورگان).
۱۸. تمام‌شماری و سرشماری (آمار ایران، سازمان سنجش آموزش عالی، اطلاعات مرکز بهداشت).
۱۹. پیشنهاد: به فکر یا ایده‌ای گفته می‌شود که به واسطه دانش و تلاش یک فرد یا افراد شکل گرفته گرفته است و متضمن ویژگی‌های نو و سودمند باشد. بنابراین هر طرح یا اعتراض یا انتقاد از یک موضوع یا وضعیت، بدون ارائه راه‌حل، پیشنهاد به شمار نمی‌رود (<http://niopdc.kr.ir>).
۲۰. پیشنهاد پژوهشی: منظور این است که پژوهش‌گر در پایان مقاله پیشنهاد انجام پژوهش‌های کمی و کیفی بیش‌تر و آتی را ارائه کرده است.
۲۱. پیشنهاد اجرایی: هرگونه ایده و راه‌کار انجام‌شدنی و کاربردی در قالب نظام پیشنهادها که در راستای حل مشکل یا بهبود در فرایندهای موجود و خدمات ارائه شود، پیشنهاد اجرایی نامیده می‌شود (کمیتة نظام پیشنهادات، سایت معاونت توسعه مدیریت و منابع، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه).

منابع

- ایران‌نژاد پاریزی، مهدی (۱۳۷۸). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: نشر مدیران.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۰). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، تهران: سروش.
- فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۷۶). «آموزش، تحقیق، ترویج (تحلیل محتوای نامه علوم اجتماعی)»، نمایه پژوهش، س ۱.
- فرانکفورد، جاوا و دیوید نجمیاس (۱۳۸۲). روش‌های پژوهش در علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، فاضل لاریجانی و رضا فاضلی، تهران: سروش.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- نادری، عزت‌الله و مریم سیف نراقی (۱۳۶۴). روش‌های تحقیق و چگونگی ارزش‌یابی آن در علوم انسانی، دفتر تحقیقات و انتشارات بدر.

منابع دیگر

ساروخانی، باقر (۱۳۸۷). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. سرمد، زهره، عباس بازرگان و الهه حجازی (۱۳۸۵). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: آگه. کوئن، بروس (۱۳۷۸). درآمدی بر جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر توتیا.

Engels, F (۱۹۷۳). *The Origin of the Family, Private Property and the State*, New York Intermatinal Publishers.

Karsson, G (۱۹۶۳). *Adaptability and Communication in Marriage*, Ottawa (N. J) Bedminster Press.

